

เขื่อนปากชม และ เขื่อนบ้านกุ่ม

สรุปโดย โครงการฟื้นฟูนิเวศวิทยาในภูมิภาคอินโดจีนและพม่า (TERRA)

เมษายน 2551

เขื่อนปากชม และ เขื่อนบ้านกุ่ม เป็นโครงการเขื่อนกั้นแม่น้ำโขงสายหลักบริเวณชายแดนไทย-ลาว ที่นำมาปิดฝุ่นเสนอใหม่โดยกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน (พพ.) กระทรวงพลังงาน ซึ่งล่าสุดมีรายงานข่าวว่า เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2551 นายพดล ปัทมะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และนายทองลน สีสุลิต รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ สปป.ลาว ได้ลงนามบันทึกความเข้าใจ (MOU) เพื่อให้ภาคเอกชน – บริษัท อิตาเลียน-ไทย ดีเวลลอปเม้นท์ และเอเชีย คอร์ป – เข้ามาทำการศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาโครงการเขื่อนบ้านกุ่ม

โครงการเขื่อนขั้นบันไดแม่น้ำโขงนี้เคยถูกเสนอมาไว้ตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1960 โดยคณะกรรมการแม่น้ำโขง (หรือคณะกรรมการแม่น้ำโขง (เอ็มอาร์ซี) ในปัจจุบัน) ซึ่งแผนการสร้างเขื่อนในตอนนั้นต้องชะงักไปด้วยภาวะสงครามความขัดแย้งในภูมิภาคอินโดจีน และด้วยปัญหาที่ว่าเขื่อนโครงการที่ราคาสูงจนเกินไป และมีผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมอย่างกว้างขวาง เช่น โครงการเขื่อนผามองขนาด 4,800 เมกะวัตต์ จะก่อให้เกิดพื้นที่น้ำท่วมถึง 3,700 ตารางกิโลเมตร และต้องอพยพประชาชนถึง 250,000 คนในประเทศไทยและลาว

ในปี 2548 พพ. ได้ว่าจ้างบริษัท ปัญญา คอนซัลแตนท์ จำกัด และบริษัท แมคโคร คอนซัลแตนท์ของไทย ให้ศึกษาศักยภาพเขื่อนผลิตไฟฟ้าแบบขั้นบันไดบนแม่น้ำโขงสายหลัก ต่อมาในปี 2550 ก็ได้ว่าจ้างให้จัดทำ "รายงานก่อนรายงานความเหมาะสมและรายงานสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น" ของโครงการเขื่อนขั้นบันไดแม่น้ำโขง 2 แห่งบริเวณชายแดนไทย-ลาว ซึ่งลงความเห็นว่ามีความเหมาะสมด้านวิศวกรรม สังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ นั่นคือ เขื่อนปากชม (ใกล้กับเขื่อนผามองในแผนดั้งเดิม) และเขื่อนบ้านกุ่ม โดยเรียกชื่อโครงการว่า **โครงการไฟฟ้าพลังน้ำฝายปากชม** และ **โครงการไฟฟ้าพลังน้ำฝายบ้านกุ่ม** โดยอธิบายว่าเป็นเขื่อนแบบ run-of-river ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสิ่งแวดล้อน้อย แต่มีความคุ้มค่าในการลงทุนสูง

เขื่อนปากชม ขนาดกำลังการผลิต 1,079 เมกะวัตต์ จะตั้งอยู่บนแนวพรมแดนไทย-ลาว ห่างจากปากแม่น้ำโขงที่กิโลเมตร 1651 ตรงบ้านห้วยขอบ ต.หาดคัมภีร์ อ.ปากชม จ.เลย และบ้านห้วยหางเมืองสังทอง แขวงนครเวียงจันทน์ ประเทศลาว ค่าลงทุนโครงการอยู่ที่ 69,641 ล้านบาท *

เขื่อนบ้านกุ่ม ขนาดกำลังการผลิต 1,872 เมกะวัตต์ จะตั้งอยู่บนแนวพรมแดนไทย-ลาว ห่างจากปากแม่น้ำโขงที่กิโลเมตร 928.5 ตรงบ้านท่าลั้ง ต.ห้วยไผ่ อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี และบ้านกุ่มน้อย เมืองชนะสมบูรณ แขวงจำปาสัก ประเทศลาว ค่าลงทุนโครงการอยู่ที่ 120,390 ล้านบาท *

* ประมาณจากราคาโครงการปี 2551 รวมภาษีนำเข้า ค่าเงินเพื่อ ดอกเบี้ยระหว่างก่อสร้าง และค่าธรรมเนียม จากเอกสารประกอบการสัมมนา "การศึกษาความเหมาะสมเบื้องต้น โครงการไฟฟ้าพลังน้ำฝายปากชมและฝายบ้านกุ่ม", เสนอโดย บริษัท ปัญญา คอนซัลแตนท์ จำกัด และบริษัทแมคโครคอนซัลแตนท์ จำกัด, กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน กระทรวงพลังงาน, มีนาคม 2551

ภาพจำลองโครงการไฟฟ้าพลังน้ำฝายปากชม จากเอกสารประกอบการสัมมนาการศึกษาความเหมาะสมเบื้องต้น โดยกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน, มีนาคม 2551

ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่ระบุไว้ในเอกสารการศึกษาของโครงการ

เขื่อนปากชม ที่ระดับกักเก็บปกติ +192 ม.รทก. มีพื้นที่อ่างเก็บน้ำขนาด 50,217 ไร่ โดยคิดเป็นพื้นที่น้ำท่วมริมตลิ่ง 4,127 ไร่ จะเกิดผลกระทบน้ำท่วมบ้านคกเว้าบางส่วนจำนวน 70 ครัวเรือน รวมทั้งโรงเรียนบ้านคกเว้า และวัดโนนสว่างอารมย์ อ.ปากชม จ.เลย และท่วมบ้านห้วยหาง เมืองสังทอง แขวงนครเวียงจันทน์ ประเทศลาว จำนวน 37 ครัวเรือน และท่วมพื้นที่เพาะปลูกริมตลิ่งในประเทศไทยประมาณ 800 ไร่ ท่วมถนน และสะพานบางแห่ง และน้ำจะท่วมพื้นที่เกษตรในประเทศลาวประมาณ 553 ไร่ เนื่องจากน้ำท่วมล้นตลิ่งบางแห่งและเกิดสภาวะน้ำเอ่อเข้าไปในลำห้วยสาขา

เขื่อนบ้านกุ่ม ที่ระดับกักเก็บปกติ +115 ม.รทก. มีพื้นที่อ่างเก็บน้ำขนาด 98,806 ไร่ โดยคิดเป็นพื้นที่น้ำท่วมริมตลิ่ง 13,858 ไร่ จะเกิดผลกระทบน้ำท่วมบ้านคันท่าเกวียน 29 ครัวเรือน รวมทั้งโรงเรียนบ้านคันท่าเกวียน อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี และท่วม บ้านคำต้อ และบ้านคันทุงไชย เมืองดงเซโดน แขวงสาละวัน ประเทศลาว จำนวน 98 และ 73 ครัวเรือน ตามลำดับ นอกจากนี้ต้องโยกย้ายบ้านกุ่มน้อย เมืองชนะสมบุญ แขวงจำปาสัก ประเทศลาว จำนวน 44 ครัวเรือน จากพื้นที่หัวงานด้วย สำหรับพื้นที่เพาะปลูกริมตลิ่งในฝั่งไทยจะถูกน้ำท่วมประมาณ 900 ไร่ และท่วมพื้นที่การเกษตรฝั่งลาว 1,241 ไร่

นอกจากนี้เอกสารโครงการยังระบุว่า การสร้างเขื่อนทั้งสองจะกีดขวางการอพยพของปลาในแม่น้ำโขง และเป็นอุปสรรคต่อการเดินเรือขึ้น-ลงตามลำน้ำ รวมทั้งต้องขอเพิกถอนพื้นที่อุทยานแห่งชาติผาแต้มในจังหวัดอุบลราชธานีบางส่วนด้วย เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ทางผู้ศึกษาผลกระทบของโครงการมีข้อเสนอเกี่ยวกับแนวทางลดผลกระทบดังกล่าว เช่น การสร้างคันป้องกันน้ำท่วมในบางพื้นที่ และพัฒนาแหล่งน้ำในพื้นที่รับผลกระทบโดยเสนอโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า การจ่ายค่าชดเชยที่ดินและบ้านเรือน รวมทั้งค่าเสียโอกาส * การส่งเสริมอาชีพด้านประมง เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การสร้าง "ทางปลาผ่าน" และสร้างช่องทางสำหรับให้เรือขนาด 500 ตันผ่านได้ รวมทั้งส่งเสริมการท่องเที่ยว และพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดทำโครงการเพาะพันธุ์ปลาชนิดที่ไม่สามารถผ่าน"ทางปลาผ่าน"ได้

* ขดเชยค่าเสียโอกาสในการทำกินเทียบเท่าการลงทุนเปลี่ยนอาชีพเป็นเลี้ยงปลาในกระชัง (160,000 บาท/ครัวเรือน), ขดเชยค่าที่ดินและพื้นที่เพาะปลูก (12,000 บาท/ไร่)